

Marcin Pielecki: Hybrydyzacja archiwalna

Historia, specjalizacja Archiwistyka

Uniwersytet Gdański

Archiwa kojarzą się człowiekowi nawet żyjąc w XXI wieku z półkami pełnymi starych, zakurzonych dokumentów. Jednakże zbiory archiwalne rozwijają się i zmieniają wraz z biegiem czasu i rozwojem technologii. Można powiedzieć, że dzisiejsze archiwa są „Hybrydą”, gdyż łączą w sobie stare dokumenty oraz nowoczesne metody ich przechowywania oraz upubliczniania. Tematem mojego artykułu jest hybrydyzacja archiwalna. Czym jest hybrydyzacja? W „Słowniku wyrazów obcych” autorstwa Jana Tokarskiego można znaleźć definicje tego słowa. Jest to mieszanie, krzyżowanie osobników odmiennych ras, gatunków lub rodzajów. Postaram się przedstawić produkt końcowy tego procesu w dziedzinie archiwistyki oraz jego znaczenie dla rozwoju społeczeństwa. Jako przykład posłuży nam Narodowe Archiwum Cyfrowe. Jest to pierwsze takie archiwum, które łączy w sobie stereotyp starej instytucji gromadzącej i udostępniającej dokumenty z dawnych lat wraz z współczesną organizacją, która przechowuje je w sposób cyfrowy. Jest to polska „Hybryda Archiwalna”.

Dnia 6 lutego 2008 roku na podstawie wcześniejszej ustawy z dnia 14 lipca 1983 roku o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach zostało powołane Narodowe Archiwum Cyfrowe (Rozp. Min. KiDN, 2008, 1). Na mocy rozporządzenia wcześniejsze archiwum posiadające zbiory dokumentów medialnych – „Archiwum Dokumentacji Mechanicznej” z roku 1955 zostało przekształcone w powyższą instytucję. Zespoły archiwalne ADM zostały włączone do NAC. Dokument o archiwaliach ustanawiał także kryteria materiałów archiwalnym znajdujących się w nowo powstającym archiwum. NAC, jak większość archiwów państwowych posiada określoną organizację oraz hierarchie nadaną wcześniej przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. Każdy oddział archiwum ma określoną funkcję oraz cele. Każdy posiada też zadanie prowadzenia prac w zakresie porządkowania i archiwalnego opracowywania fotograficznego zasobu Archiwum, zgodnie z zasadami archiwistyki oraz obowiązującymi przepisami metodycznym oraz opracowywanie archiwalnych pomocy ewidencyjno-informacyjnych. W sumie w strukturach organizacyjnych NAC na rok 2010 znajdują się 12 oddziałów, kolegium, komisja metodyczna, zespół zakupu materiałów archiwalnych, zastępca dyrektora (Dudek i Kowalska, 2010, 13). Na czele NAC stoi dyrektor. Od 2016 roku stanowisko to piastuje Marianna Otmianowska. Do podstawowych obowiązków dyrektora należy: reprezentowanie Archiwum, organizowanie i koordynowanie prac w Archiwum, oraz nadzorowanie działalności komórek organizacyjnych (Reg. Org. NAC, 2017, 1). Archiwum jako instytucja składa się z 5 referatów: Oddział Zbiorów Fotograficznych, Oddział Filmów i Nagrań Dźwiękowych, Oddział Udostępniania Zasobu, Samodzielne Stanowisko ds. Nadzoru Archiwalnego, Oddział Mikrofilmowania. NAC zajmuje się między innymi archiwizacją materiałów cyfrowych, w tym „dokumentów elektronicznych” oraz stron internetowych, archiwizacją fotografii, nagrań dźwiękowych oraz filmów, digitalizacją

tradycyjnych materiałów archiwalnych, udostępnianiem informacji o zbiorach archiwalnych i materiałach archiwalnych, także on-line. Podstawą zbiorów archiwalnych są fotografie, których liczba przekroczyła już około 15 mln (Dudek i Kowalska, 2010, 24). Obejmują one okres od I poł. XIX wieku do lat dzisiejszych. Oprócz odbitek fotograficznych, negatywów, czy zwykłych cyfrowych zdjęć są udostępniane, także zdjęcia z starych gazet np. Kurier Codzienny. Wśród zbiorów archiwalnych można znaleźć wiele ciekawych i ważnych dla polskiej kultury i historii materiałów. Pod nadzorem NAC znajdują się archiwa: Telewizji Polskiej SA, Polskiego Radia SA, Filmoteki Narodowej, Polskiej Agencji Prasowej, Narodowego Instytutu Audiowizualnego i wiele innych zbiorów.

Jak wcześniej wspominałem archiwum przekształciło się z ADM i przejęło jego zbiory. Poza tym materiały archiwalne mogą pochodzić z podanych powyżej instytucji. Mogą znaleźć się w archiwum poprzez dary od ludzi prywatnych lub innych urzędów. Zespół Zakupu Materiałów Archiwalnych jest oddziałem wewnątrz organizacji. Jak sama jego nazwa mówi zajmuję się zakupem jednostek archiwalnych. Innymi sposobami posiadania i powiększania NAC jest oddawanie dokumentów w depozyt z powodu ich stanu zachowania oraz własne wytwarzanie materiałów. Archiwum jest urzędem i zakładem pracy, więc samodzielnie wytwarza zbiory, które stają się częścią ogólnego zespołu archiwalnego. W budynku przy ul. Stefana Hankiewicza 1 w Warszawie, gdzie znajduje się omawiany urząd zgromadzono ponad 290 km akt, 39 mln jednostek archiwalnych (Dudek i Kowalska, 2010, 15). NAC to jedno z największych archiwów w Polsce. Przeciętne archiwum państwowe posiada od kilkunastu do kilkudziesięciu km akt. Archiwum to nie tylko fotografie danych osób, czy wydarzeń, gdyż jak we wstępie wspominałem jest to urząd, który można w XXI wieku nazwać "Hybrydą Archiwalną". Posiada w swoich zbiorach liczne akta, dokumenty z minionych wieków, które oprócz prac konserwatorskich są skanowane i udostępniane dla większych grup osób zainteresowanych. W pracowni mikrofilmowej archiwiszczy oraz konserwatorzy mają do pomocy liczne urządzenia do odcyfrowania jednostek archiwalnych. Kamery mikrofilmowe z hybrydowej filmy Zeutshel, stoły montażowe, maszyna do obróbki zdjęć, czy czytniki do kontroli technicznej (Dudek i Kowalska, 2010, 50). Do pomocy dla odwiedzających NAC przygotowano specjalny system informacyjny „ZOSIA” - jest to skrót od Zintegrowanego Systemu Informacji Archiwalnej.

Utworzenie Narodowego Archiwum Cyfrowego spowodowało także potrzebę kształcenia archiwistów, zwykłych pracowników biurowych oraz konserwatorów w zakresie archiwistyki cyfrowej. Każdy bowiem musiał znać nowe metody gromadzenia, przechowywania, a także udostępniania akt w postaci elektronicznej. W Polsce istnieje coraz więcej ośrodków akademickich kształcących w zawodzie zarządcy dokumentacji i archiwisty. Uczelnie proponują odrębne kierunki studiów oraz odpowiednie specjalności na kierunku historia (Drzewiecka, 2016, 29). Przykładem takiej uczelni jest Uniwersytet Gdański, z kierunkiem Historia ze specjalizacją Archiwistyka. Dawniej archiwista po ukończeniu studiów był świadomy swojej wiedzy oraz wiedział, że zakres uzyskanych informacji na uczelni pozwoli mu pracować zawodowo w archiwum. Współcześnie, w związku z rozwijającą się w bardzo szybkim tempie technologią informatyczną, zdobyte w trakcie studiów kwalifikacje trzeba będzie systematycznie aktualizować (Bischoff, 2004, 36).

Jako jeden z ostatnich punktów chciałbym poruszyć temat udostępniania jednostek archiwalnych społeczeństwu. Jest to jeden z kluczowych procesów hybrydyzacji archiwalnej, gdyż zwykły człowiek w swojej świadomości ma zupełnie inne wyobrażenie o archiwum. Znowu spotykamy się z stereotypem, takiej instytucji, gdzie dla wielu jest to biblioteczno podobny budynek z dużą ilością dokumentów, które obrastają kurzem. Zaś archiwista to mały, stary człowieczek, który ma na nosie grube, duże okulary. Widok NAC zupełnie inaczej przedstawia się w rzeczywistości niż niektórym się wydaje. Jest to nowoczesny urząd, gdzie wyszukiwanie danych zdjęć, dokumentów to dla młodzieży i dorosłych pasjonujące zajęcie. Narodowe Archiwum Cyfrowe jest połączeniem świata współczesnego ze zbiorami z dawnych epok. Każdy może za pomocą pary przycisków cofnąć czas o 50, 100, czy nawet 300 lat. Poznać pismo naszych przodków, czy obejrzeć stare kroniki filmowe. Do dyspozycji każdego chętnego NAC przygotowało kilka stron internetowych, dzięki którym, można w łatwy sposób znaleźć dane materiały archiwalne. W tym celu istnieje specjalna aplikacja Audiovis z prostym i zaawansowanym sposobem wyszukiwania. Jest dostępna pod adresem www.audiovis.nac.gov.pl Baza Audiovis zawiera ponad 140 tys. zdjęć i ponad 15 tys. opisów nagrań dźwiękowych (Dudek i Kowalska, 2010, 80). Dostęp do bazy jest oczywiście całkowicie bezpłatny. Widok płatności pojawia się w momencie uzyskania prawa do kopiowania lub publikowania zbiorów. Drugą stroną zbiorów online jest Szukajwarchiwach.pl. Strona została powołana rok po utworzeniu NAC, to znaczy w 2009 roku. Serwis jest częścią wcześniejszego wspomnianego systemu „ZOSIA”. Można na stronie odnaleźć informacje o milionie jednostek archiwalnych oraz dostępnych kopiach ponad połowy z nich. W związku z tym pozyskiwanie wiedzy o przeszłości staje się proste i dostępne.

Udostępnianie elektroniczne jednostek archiwalnych jest dużym krokiem w archiwistyce cyfrowej. Dawniej, aby uzyskać dostęp do danego aktu w archiwum potrzebny był odpowiedni gblejt. Dzisiaj każdy odwiedzający może zobaczyć dany dokument w wersji komputerowej lub papierowej. Jednakże udostępnienie jest tylko możliwe na miejscu. Właśnie Narodowe Archiwum Cyfrowe jest wyjątkiem wśród archiwum. To właśnie na linkach stron na stronie NAC można bez większego problemu zapoznać się z zbiorami, które nas interesują. Oczywiście większą frajdą dla niektórych jest przeglądanie starej dokumentacji własnoręcznie, a nie za pomocą komputera. Jednak taka wersja archiwum jest odpowiednia dla społeczeństwa XXI wieku. Teraz ludzie, zwłaszcza młodzi, którzy się kształcą i potrzebują niezbędnych informacji zaglądają do Internetu. Powstanie warszawskiej instytucji było nie tylko krokiem ku przemianie w archiwistyce, ale także krokiem w zbudowaniu młodej grupy społecznej. NAC jest hybrydą naszych czasów. Jest to archiwum z zbiorami, tak wspaniałymi i tak rozległymi, że ich upublicznianie zaciekawia internautów. Oprócz zaciekawienia jest szybkość uzyskania danych. Nie trzeba teraz wybierać się specjalnie do danego archiwum na drugi koniec Polski. Wystarczy wybrać odpowiednią stronę wyszukiwania zbiorów, aby z łatwością znaleźć potrzebny dokument. Hybrydyzacja archiwalna jest tutaj spełniona. Stereotyp archiwum z technologią nowoczesną opartą na przesyłaniu plików drogą elektroniczną został połączony w jedną całość. Instytucją łączącą różne systemy działania i funkcjonowania, które tworzą całość jest Narodowe Archiwum Cyfrowe.

Bibliografia:

1. Bischoff, Frank, M, 2004, *Wpływ technik cyfrowych na profil zawodowy archiwisty-wyznania w zakresie kształcenia i szkolenia archiwistów*; w: Archeion, t. 107, s. 36.
2. Drzewiecka Dorota; 2016, *O potrzebie kształcenia „archiwistów cyfrowych”*; w: Alicja Kulecka (red.), *Archiwistyka Cyfrowa i nauki pomocnicze historii w edukacji archiwalnej-Problemy dydaktyki archiwalnej*, Warszawa, s. 29.
3. Dudek Paulina, Kowalska Anna (red.), 2010, *Narodowe Archiwum Cyfrowe-Wizja, Projekt, Ludzie*, Warszawa.
4. Regulamin Organizacyjny Narodowego Archiwum Cyfrowego, 2017, roz. II, § 4, pkt. 1-4, s.1.
5. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Kulturowego, 2008, s. 1.

